

Lisans Yerleştirme Sınavı, Meslek Seçimi ve İşgücüne Yansımaları: Havanda Su mu Dövüyoruz?

Undergraduate admission examination, career orientation, and their impact on labor market: are we beating the air?

Recai Erdem

Izmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Fizik Bölümü, İzmir

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Recai Erdem
İzmir Yüksek Teknoloji
Enstitüsü, Fizik Bölümü,
Gülbağçe Köyü Kampüsü
Urla 35430, İzmir
e-posta: recaierdem@iyte.edu.tr

Özet

Bu yazı, bir fizik bölümü öğretim üyesinin ortaöğretimden üniversiteye geçişte meslek yönelimi konusundaki, özellikle de temel bilim öğrenimine yönelik öğrencilerin sayı ve nitelikleri konusundaki gözlem ve endişelerinin dile getirilmesinden oluşmaktadır. Yazının amacı, bu konularda beyin fırtınası oluşturulmasına önayak olmak ve ayrıntılı, kapsamlı çalışmaların gerekliliğine dikkat çekmektir. Bu çerçevede, öncelikle, bu konudaki istatistiksel bilgi ve bilimsel çalışmaların yetersizliğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca, beyin gücü potansiyelimizin verimli ve etkin kullanımı için meslek seçimi ve yönlendirmesinin sağlıklı olmasının önemine işaret edilmiştir. Bu bağlamda, özellikle sorunlara çözüm oluşturma noktasında, öğrenci kontenjanlarının ve meslek seçimi sistemimizin yarattığı sorunlar dile getirilmiştir. Daha somut bir ifadeyle: bir yandan (işgücü ihtiyacının çok üzerinde) astronomik sayılarda fizik lisans eğitimi kontenjanlarına rağmen temel bilimlere yetenekli ve hevesli öğrenci bulmada büyük sorunlar yaşanması diğer yandan ise temel bilimlere yetenekli öğrencilerin, ihtiyacın çok ötesinde başka alanlara yönelimi gibi çarpıklıklara işaret edilmiştir. Bu yönde beyin fırtınası oluşumuna katkıda bulunmak amacıyla bazı çözüm önerileri dile getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Yükseköğrenimli işgücü istatistikleri, yükseköğretim, yükseköğretim kontenjanları.

Abstract

This paper consists of some observations and concerns of a physics faculty member on the present system of the career orientation of the students admitted to undergraduate programs, especially on the number and the quality of students admitted to science programs in Turkey. This study intends to initiate a brainstorm on these problems, and to emphasize the need for detailed and comprehensive studies on these points. In this context, first, the lack of statistical data and studies on this subject is brought into attention of readers. Besides, the importance of a healthy career orientation and college admission system for an efficient and effective use of brainpower of Turkey is emphasized. In this connection, especially with an eye to find a solution, the problems that are caused by the current admission quotas and career orientation system are pointed out. To state in more concrete terms: the contradiction between the enormous number of physics graduates far beyond the number of available jobs on one hand and the lack of undergraduates with enough disposition to basic sciences on the other hand (while too many students interested in scientific research in some other fields of study, such as medicine and engineering) is pointed out. Some propositions towards the solutions of these problems have been suggested to contribute initiation of a brainstorm in this direction.

Key words: Higher education, higher education graduates labour statistics, higher education student admission quotas.

Yükseköğretim Dergisi 2011;1(2):61-64. © 2011 Deomed

Geliş tarihi / Received: Kasım / November 9, 2011; Kabul tarihi / Accepted: Kasım / November 22, 2011;

Online yayın tarihi / Published online: Aralık / December 30, 2011

Bu yazının başlığı birçok kişiye fazla abartılı gelebilir. İnaniyorum ki, yazının sonunda okurların önemli bir kesiminin aklında en azından; havanda dövdüğümüz şeyin azımsanamayacak bir kısmının su mu olduğu konusunda bir soru işareti oluşacaktır. Sık sık çeşitli kişi ve kurumlar

tarafından “genç nüfusumuzun ülkemiz için büyük bir avantaj oluşturduğu, ancak bu avantajın kullanılamaması veya yeterince iyi kullanılamaması durumunda ise dezavantaj oluşturacağı, hatta büyük problemlere yol açabileceği” ifade edilegelmiştir (Ankara Ticaret Odası, 2006; Ankara Ticaret Odası,

2007a; Ankara Ticaret Odası, 2007b). Bu öngörü gerçekçi görülmeyle ve hak verilmekle birlikte, (bu sonuçları kestirmek çok zor olmadığından) genellikle üzerinde ayrıntılı olarak durulma ihtiyacı hissedilmemektedir. Halbuki mevcut durumun ve sonuçlarının iyi anlaşılması, buna ilişkin gelecek projeksiyonlarının oluşturulması ve gerekli önlemlerin alınması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda sadece genel analizlerin yapılması ve/veya yabancı ülke deneyimlerinden ders çıkarılması yeterli değildir. Bundan daha önemlisi, diğer deneyimlerden ve daha önce yapılmış analizlerden de yararlanarak ülkemiz özelinde çeşitli sektörlerde ve alanlarda genç nüfusumuzun durumu ve olası gelecek projeksiyonları konusunda çalışma yapılmasıdır.

Bu yazıyı, bu gereğe dikkati çekme ve tartışma başlatma bağlamında değerlendirmek gerekir. Bu çerçevede, işin mutfağından birisi olarak, gençlerimizin meslek seçme pratiği ve bunun üniversitelerimize (özelde temel bilimler öğrenimine) ve ülkemiz işgücü kalitesine yansımaları üzerine bazı gözlemlerimi paylaşmak, bunları tartışmaya açmak, başta devlet ve toplum olmak üzere tüm ilgili kesimlerin dikkatini bu gerçeklere çekmek, bu konularda ayrıntılı çalışmaların yapılması gerekliliğine işaret etmek istiyorum.

Sorunun Fotoğrafi

Kaynakları yerinde ve verimli bir şekilde kullanmak başarılı bir ekonominin en temel unsurlarındandır. Mal, enerji, işgücü, finans gibi alanlarda temel bir gereklilik olarak görülen bu ilke ülkemizde beyin gücü ve beyaz yakalı yetiştirilmede yeterince dikkate alınıyor ve uygulanıyor mu? Bu hayati soru ülkemizde ya görülmezlikten gelmekte veya çoğu kez kısa, yüzeysel vurgulamalarla geçiştirilmektedir. Kanımca bu konuda doğru politikalar ve uygulamalar gerçekleştirilebilmek için önce sorunları en somut haliyle ve ayrıntılı olarak belirlememiz, yani teşhis etmemiz gerekmektedir.

Bu yazıda üniversite Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) sisteminin oluşturduğu meslek belirleme yönteminin beyin gücü potansiyelimizi verimli bir şekilde kullanmada nasıl bir engel oluşturduğuna ve nasıl çarpık bir yapı ortaya çıkardığına dikkat çekmek ve bu sakıncaların giderilmesi amacıyla yapılabilecek bazı düzenlemelere ilişkin görüşlerimi açmak istiyorum.

Bu tartışmalara geçmeden önce, ülkemizde önemli bir soruna; yüksek öğrenim işgücü ihtiyacı, üniversite lisans mezun sayıları, işe yerleşme oranları vb. konulara ilişkin istatistiksel bilgilerin ve ayrıntılı çalışmaların azlığına (veya yokluğuna) dikkat çekmek gerekir^[1] (YÖK, 2007; YÖK, 2010; Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı, 2007; Dünya Bankası, 2007). Aslında bu yönde çalışma yapma gereğine 2000 yılında Sekizinci Beş Yıllık Plan için DPT tarafından hazırlanan “Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda da değinilmektedir. Ancak ne orada, ne de daha sonra bu yönde bir çalışma yapılmamış görünüyor. Aslında Avrupa Birliği tarafından desteklenen ve Hacettepe Üniversitesi tarafından yürütülen, yüksek öğretim mezunlarının istihdamı ve yeterliliği gibi bilgileri de edinmeye yönelik *Higher Education as a Generator of Strategic Competence* (HEGESCO) adlı bir anket 2004–2009 tarihleri arasında yapılmış görünüyor (Hacettepe Üniversitesi, 2007). Ancak bulabildiğim anket sonuçlarında, mezun olunan yükseköğretim programı bazında iş bulma oranları, bulunan iş alan eğitimle ilgisi ve alınan eğitimle ilgili mezun memnuniyetine ilişkin verilen herhangi bir bilgiye ulaşamadım. Bulabildiğim sonuçlar HEGESCO anketine katılan yirmi Avrupa ülkesi için topluca ve öğrenim alınan program detaylarına girilmeden verilmektedir (Allen ve ark., 2009). Bununla birlikte “(öğretiminize yeniden başlama ve seçme olanağınız olsa) yine aynı eğitim programını seçer miydiniz?” sorusuna %35 (ki bir sonraki en düşük oran 48) ile en düşük olumlu yanıtın Türkiye’de verilmiş olması bize bir fikir vermektedir. Ayrıca anket sonucunda Türkiye, verilen eğitimle yapılan iş arasındaki uyumun en az olduğu beş ülke arasında anılmaktadır.

Bu yazının temel konusu olan sorunu şu kısa fotoğrafla somutlaştıralım: Kendi çalışma alanım olan fizik bilim dalında bir yanda çok sayıda ve büyük çoğunluğu işsiz mezunlar, diğer yanda lisansüstü eğitim için gerekli yeterliliğe sahip aday bulma güçlüğü. İlk bakışta sorun, üniversitelerimizin yeterli kalitede eğitim verememesi gibi gözükülebilir. Ancak verdikleri eğitimin kalitesini yakından bildiğim üniversitelerin mezunlarının (ki bunların en seçkin olanlarının batılı ülke üniversitelerinde takdir edildiklerine çok şahit oldum) büyük kısmı için de durum çok farklı değil. Yani sorunun kaynağı başka bir yerde olmalı. Aslında, öğrencilerin temel bilimler eğitimini seçme ve yerleştirme sürecini incelediğimizde bu

[1] Örneğin YÖK tarafından 2007’de yayınlanan “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi” adlı rapor’da (önemli bir çalışma olmasına rağmen) ortaöğretim kurumlarının okul türüne göre yıllık mezun sayıları varken yükseköğretim kurumlarının bırakın bölüm bazında mezun sayıları toplam mezun sayıları bile verilmemektedir. Yine YÖK tarafından 2010 yılında yayınlanan “The Higher Education System in Turkey” adlı çalışmada ise toplam öğrenci sayısı verilirken, bölüm bazında öğrenci sayısı verilmemiştir. Diğer yandan mezunların bölüm bazında (özellikle öğrenim gördükleri alanda) istihdam istatistiklerini ise hiçbir yerde bulamadım. İncelediklerim arasında bu anlamda en fazla bilgi içeren çalışma Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı (TEPAV) tarafından hazırlanan “Higher Education and the Labor Market in Turkey” adlı araştırma oldu (Deliveli ve ark., 2007). Anılan çalışmada her ne kadar mezun olunan bölümler bazında istihdam sayıları ve oranları olmasa da, anılan araştırmanın A.1 ve A.13 numaralı tablolarından ve Dünya Bankası tarafından 2007 yılında hazırlanan “Turkey – Higher Education Policy Study Vol. I: Strategic Directions for Higher Education in Turkey” raporunun (World Bank, 2007) 1 numaralı şekilde verilen toplam çalışan sayısında yükseköğretimlilerin oranından toplam mezun sayısı konusunda kabaca bir fikir edinmek mümkün olmaktadır. Yine de bundan eğitim alanı bazında kesin çıkarımlar yapmak mümkün değildir. Bu nedenle aşağıda belirteceğim birçok görüş, kişisel gözlemlerden öteye geçemeyecektir. Öte yandan bu yazının teknik bir çalışma olmaması, işin mutfağından birisinin gözlemleri niteliğinde olması nedeniyle, bu eksiklik en azından bu yazı açısından çok büyük bir sorun oluşturmamaktadır. Yine de bu durum, istatistiksel verilerin ve teknik ayrıntılı çalışmaların azlığına (veya olmamasına) çok önemli bir sorun olarak ortada durduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

durum hiç de şaşırtıcı değil kanımca. Örneğin Türkiye’de 2010 yılı itibarıyla (önemli bir bölümü ikinci öğretim de yapan) seksen programda fizik, dört adet programda fizik mühendisliği, on üç programda fizik öğretmenliği alanında lisans eğitimi yapılıyor. ÖSYM web sitesinden ulaşılabildiğim rakamlara göre; yıllık toplam giriş kontenjanları (fizik lisans normal eğitim için 5,000’e yakın –ki bu kontenjanların bir kısmı boş kalmış, bunlardan 3,000’in üzerindeki bir sayı yerleştirilmiştir–, fizik lisans ikinci öğretim için 3,000’den fazla –ki bu kontenjanların büyük kısmı boş kalmış, bunlardan 800’in üzerindeki bir sayı yerleştirilmiştir–, fizik mühendisliği için 300’ün üzerinde, fizik mühendisliği ikinci öğretim için 88, fizik öğretmenliği lisans için 600’e yakın olmak üzere) toplam dokuz binin üzerindedir. Bu dokuz binin üzerindeki kontenjanın doldurulabilen kısmı beş binin üzerindedir.^[2]

Kontenjanların bir kısmının boş kalmış olması bazı kişiler tarafından, sistemin arz talep arasında bir denge oluşturduğu ve sağlıklı işlediğinin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu argümanın geçerli olabilmesi için adayların doğru karar verebilmek için gerekli tüm verilere ve bu verileri değerlendirme araçlarına sahip olmaları gerekir. Diğer bir deyişle, bu argümanın geçerli olabilmesi için adayların bilinçli tercih yapma olanaklarına sahip olmaları gerekir. Halbuki adaylar temel bilimler ve özelde fizik bilim dalının gerektirdiği yetenekler konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları gibi, mezun sayıları ve iş bulma istatistikleri konusunda hiçbir bilgiye sahip değillerdir. Ne yazık ki mezun öğrenci sayıları, ihtiyaç duyulan sayılar ve iş bulan mezun sayılarına ilişkin herhangi bir istatistiksel bilgiye ulaşamadım. Ancak genel kanı ve kişisel gözlemlerim tüm bu alanlarda çok sayıda mezun verildiği ancak çok azının eğitimi ile ilgili iş bulduğu yönündedir. Öte yandan bu durum kimilerince büyük bir sorun olarak görülmeyebilir. Bu yaklaşımda olanlar temel bilimler öğretiminin, mühendislik, tıp vb. doğrudan bir mesleğe yönelik alanlardan farklı olarak öğrencilerine geniş bakış açısı ve bilimsel düşünme becerileri kazandırarak iş yaşamında da avantaj sağlayacağını ifade etmektedirler. Bu düşünce belli ölçülerde haklıdır. Ancak bu avantajların ortaya çıkabilmesi için her şeyden önce söz konusu kişinin temel bilimler eğitimi severek ve benimseyerek okuması gerekir ve bu çeşit bir yarar iş yaşamı açısından ancak ara insan gücünün ötesindeki üst düzeyde iş gücü açısından geçerlidir. Halbuki ülkemizde temel bilimler eğitimi alanlarının büyük kısmı, üniversite giriş puanları ancak o bölümü tutturabildiğinden hasbelkader o bölüme girmiş öğrencilerden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle temel bilimler (özellikle de fizik) eğitimi büyük ölçüde hedefine ulaşamayan, iş gücü ve beyin gücü potansiyelimizi israf

eden bir işleyiş içindedir. Büyük sayılardaki işsiz mezun algısı temel bilimler okumak isteyen yetenekli gençleri de ürkütmekte, bu alanları seçmelerini engellemektedir. Aslında temel bilimler alanında okuyabilecek ve akademisyen olmaya daha uygun çok sayıda yetenekli genç, tıp ve bazı mühendislik alanları gibi belli alanlarda toplanmaktadır. Bu gençlerin önemli bir kısmı ilgi alanlarının ve yeteneklerinin bu alanlarla örtüşmemesi ve/veya bu alanların gereksindiği bilim adamı, araştırmacı sayılarının bu öğrencilerin büyük kısmını istihdam etmesi olanağı vermemesi nedeniyle yeteneklerini kullanma olanağından yoksun kalmaktadırlar. Bunların bir kısmı lisans eğitiminden sonra ilgi alanları olan fizik, matematik vb. gibi alanlara yönelirken, önemli bir kısmı bu olanağa da sahip olamamaktadırlar. Bu durum başlı başına bir beyin gücü israfıdır. Örneğin seçkin üniversitelerin elektronik mühendisliği alanında lisans eğitimi alan pek çok kişinin lisans sonrasında başta temel bilimler olmak üzere, ilgi ve yetenek alanlarında lisansüstü eğitim yapmayı tercih ettiklerini gözlemlemekteyim. Belli alanların ekonomik gerekçelerle ve iş gücü ve beyin gücü ihtiyacı nedeniyle daha popüler olması gayet doğaldır ve belki de ekonomik verimlilik açısından daha doğrudur. Ancak bu durumun diğer alanların minimum beyin gücü ihtiyacını karşılmasını engeller bir durum oluşturmaması ve yetenek israfına yol açmaması gerekir.

Özetle söylemek gerekirse, mevcut üniversite yerleştirme sistemi büyük kaynak ve beyin gücü israfına yol açmaktadır.

Sorun Üzerinde Tartışma Başlatmak için Öneriler

Sorunun çözümü için ne yapmak gerekiyor? Bu konuda bir beyin fırtınası ve ciddi bilimsel araştırmalar yapılması gereği acil bir sorunsal olarak önümüzde durmaktadır. Bu konuda bir tartışma yaratmaya katkıda bulunmak için bazı önerilerimi aşağıda vereceğim. Umarım bu öneriler en azından sorunun ve çözüm önerilerinin tartışılması için bir vesile olur. Kanımca ilk aşamada yapılması gereken, tüm alanlarda yıllık gereksinim duyulan yaklaşık eleman sayılarını belirlemektir. Bu sayılar belirlendikten sonra ilgili programlara alınacak toplam öğrenci sayıları, bu sayıların belli bir çarpanla çarpımını geçmeyecek şekilde, YÖK veya ÜAK koordinasyonunda belirlenebilir. Tıp, mühendislik gibi doğrudan reel ekonomideki bir mesleğe yönelik öğretim yapan alanlarda çarpan daha yüksek tutulabilir, örneğin bu programların toplam kontenjanı ihtiyacın beş mislinden fazla olamaz şartı getirilebilir. Temel bilimlerde ise iki ayrı çarpan belirlenebilir (diğer bir deyişle minimum ve maksimum toplam kontenjanlar belirlenebilir). Örneğin minimum

[2] Burada dikkat çekmek gereken başka bir nokta da, beklenenin tersine ikinci öğretim kontenjanlarının büyük bir kısmının küçük illerde açılan yeni üniversitelerde olması ve mantıksal olarak belenebileceği gibi kontenjan doluluk oranlarının üniversitelerin bulunduğu yerleşim biriminin nüfuslarıyla doğru orantılı olmasıdır.

toplam kontenjan, ihtiyaç duyulan eleman sayısının ikiyle çarpımı olarak alınabilir. Bu sayının doldurulmasında mevcut üniversite seçme sınavı tercih sistemi uygulanır. Maksimum sayı ise toplam ihtiyaç sayısının daha büyük bir çarpanla örneğin yediyle çarpımıyla bulunur (diğer bir deyişle maksimum toplam kontenjan ihtiyacın yedi katı olarak belirlenir). Minimum kontenjanla maksimum kontenjan arasındaki bir sıradan sözü programa girebilmek için ya o programın (örneğin) ilk beş tercihi arasında seçilmiş olması veya belli bir puan barajının (örneğin 400 puanın) aşılmış olması şartı getirilebilir. Böylelikle temel bilimler mezunlarının işsiz kalma oranları düşürülerek daha cazip hale getirilebilir ve böylelikle ilgi duyan yetenekli kişilerin o alana çekilmesi sağlanabilir.

Unutmayalım ki, uluslararası çapta bilimsel çalışma yapamayan ve eğitim vermeyen bir ülkenin ilerlemesi mümkün değildir. Bu bağlamda temel bilimlerin özel bir yeri vardır. Gelişmiş ülkelerde bilim adamları, özellikle de temel bilimciler çok seçkin beyinlerden oluşmaktadır. Gelişmiş dünyayı yakalamak istiyorsak hem iyi bilim insanları yetiştirmek, hem de kıt kaynaklarımızı verimli bir şekilde kullanmak zorundayız. Bu iki nedenle de üniversiteye giriş ve meslek belirleme sistemimiz üzerinde düşünmemiz ve onu yeniden gözden geçirmemiz gerekiyor.

Kaynaklar

- Ankara Ticaret Odası (2006). "İş'te Türk Genç" raporu (2006-08-12). 20 Kasım 2011 tarihinde <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=21&l=1&search_id=220633&start=160> adresinden ulaşıldı.
- Ankara Ticaret Odası (2007a). "İstihdam" raporu (2007-03-18). 20 Kasım 2011 tarihinde <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=21&l=1&search_id=220633&start=160> adresinden ulaşıldı.
- Ankara Ticaret Odası (2007b). "Genç İşsiz Ordusu" raporu (2007-07-14). 20 Kasım 2011 tarihinde <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=21&l=1&search_id=220633&start=160> adresinden ulaşıldı.
- YÖK (2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. 20 Kasım 2011 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/component?option=com_docman/task,cat_view/gid,181/Itemid,99999999> adresinden ulaşıldı.
- YÖK (2010). *The higher education system in Turkey*. 20 Kasım 2011 tarihinde <<http://www.yok.gov.tr/content/view/1035>> adresinden ulaşıldı.
- Deliveli, E., Acar, O., Aydın, İ., Bozkurt, Ö., Çağlar, E., Çetin, C. ve ark.; TEPAV (2007). *Higher education and the labor market in Turkey*. 20 Kasım 2011 tarihinde <<http://siteresources.worldbank.org/EXTECAREGTOPEDUCATION/Resources/444607-1192636551820/TEPAV.pdf>> adresinden ulaşıldı.
- World Bank (2007). *Turkey – Higher Education Policy Study Vol. I: Strategic directions for higher education in Turkey*. 20 Kasım 2011 tarihinde <http://siteresources.worldbank.org/EXTECAREGTOPEDUCATION/Resources/444607-1192636551820/Turkey_Higher_Education_Paper_062907.pdf> adresinden ulaşıldı.
- Hacettepe Üniversitesi (2007). *Üniversite Mezunlarına Yönelik Lisans ve Yüksek Lisans Eğitimiyle Kazanılan Yeterliliklerin Araştırılması Projesi Anketi, Higher education as a generator of strategic competences*. 20 Kasım 2011 tarihinde <http://www.hegesco.org/pliki/Questionnaire_Turkish.pdf> adresinden ulaşıldı.
- Allen, J., and van der Velden, R. (Eds.) (2009). *Report on the large-scale graduate survey: Competencies and early labour market careers of higher education graduates*, University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Slovenia, December, 2009. 20 Kasım 2011 tarihinde <http://www.decowe.org/static/uploaded/htmlarea/finalreportshegesco/Competencies_and_Early_Labour_Market_Careers_of_HE_Graduates.pdf> adresinden ulaşıldı.